

Eikenprocessierups rukt op in Nederland

De eikenprocessierups komt in steeds grotere aantallen voor in Nederland. Ook het verspreidingsgebied wordt ieder jaar groter. Met zijn venijnige brandharen zorgt de rups voor enorme overlast. Ook boomkwekers ondervinden steeds vaker hinder van de rups. Een juiste aanpak is dan ook essentieel bij de bestrijding van deze oprukkende plaag.

Waar komt de eikenprocessierups vandaan?

De eikenprocessierups, ofwel *Thaumetopoea processionea*, komt oorspronkelijk uit Midden-Europa. Sinds 1990 vormt de rups een jaarlijks terugkerend probleem in een groot deel van Nederland. Zoals de naam al aangeeft, leeft de rups vooral op eikenbomen en dan met name op de zomereik. Toch kan je de rups ook vinden op bijvoorbeeld de Amerikaanse eik en de moeraseik, en bij een tekort aan eikenblad op de beuk en de berk.

Hoe leven de rupsen?

De rupsen leven in groepen bijeen en maken nesten op de stam of op de dikkere takken. Dit gebeurt vooral aan de zonnige zuidkant van de eikenbomen. De nesten bestaan uit een dicht spinsel van vervellingshuidjes, (brand)haren en uitwerpselen, en variëren in grootte van een tennisbal tot een voetbal. Vanuit hun nesten gaan de rupsen van mei tot juli 's nachts in processie op zoek naar de bladeren in de toppen van bomen, soms met totaal kaalgevreten bomen tot gevolg.

In welke gebieden komt de eikenprocessierups voor?

Het verspreidingsgebied van de rups is dit jaar opnieuw groter geworden. Uit een actuele inventarisatie van Joke Fransen, voorzitter van de Expertgroep Eikenprocessierups, blijkt dat de rups momenteel in meer dan 200 gemeenten voorkomt. Het verspreidingsgebied loopt van heel Limburg via het overgrote deel van Noord-Brabant tot enkele gemeenten in Zeeland, een groot gedeelte van Gelderland en Utrecht, het zuidelijke deel van Overijssel en enkele gemeenten in Flevoland en Noord- en Zuid-Holland. Bovendien komt de rups voor in het noordelijk en westelijk deel van Vlaanderen en in een aantal gebieden in Duitsland, aan de grens met Nederland.

Welke rol speelt de Expertgroep Eikenprocessierups?

In de expertgroep werken rijksdiensten, provincies, gemeenten, GGD'en en kennisinstellingen samen aan de landelijke beheer-

sing van de eikenprocessierups. Vanwege financiële problemen werd de expertgroep vorig jaar opgeheven. In 2007 is weer nieuw leven geblazen in de expertgroep. In opdracht van het ministerie van Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit (LNV) functioneert de Plantenziektenkundige Dienst (PD) als voorzitter en centraal aanspreekpunt en coördineert de PD de aanpak van de processierups.

Welke stadia kent de eikenprocessierups?

De eikenprocessierups is de larve van de nachtvlinder die haar eitjes in augustus in de toppen van de eikenbomen legt. Eind april of begin mei komen de rupsen uit de eitjes. Ze ondergaan dan een vijftal vervellingen, waarna ze in juli volgroeid zijn. Vervolgens verpoppen de rupsen zich tot vlinder. Van eind juli tot eind augustus vliegen de vrouwelijke (5 tot 20 km) en mannelijke vlinders (nog verder) uit. Ondertussen zetten de vrouwtjes hun eitjes af, waaruit volgend voorjaar weer jonge rupsen komen.

Wanneer is de rups gevaarlijk?

Het venijn van de processierups schuilt in de aanwezigheid van de vele microscopisch kleine brandharen. Deze verschijnen – naast de normale beharing – vanaf het derde larvale stadium tussen mei en juli en vormen een actief verdedigingsmechanisme. Een volgroeide rups heeft honderdduizenden brandharen van ongeveer 0,2 tot 0,3 mm. De brandharen zijn pijlvormig met weerhaakjes en kunnen bij mensen hevige jeuk en ernstige irritatie van huid, ogen en luchtwegen geven. Dit kan twee weken aanhouden.

Zorgt de rups overal voor overlast?

De overlast door de brandharen van de rups varieert per locatie. Veel overlast en gezondheidsklachten worden gemeld vanuit Gelderland en Limburg. De processierups wordt vooral gesignaleerd in zomereiken langs lanen, in erfbeplantingen op campings en in bosrijke omgeving. In bossen zelf leidt de processierups nauwelijks tot problemen. Hier lijkt een biologisch

Foto: Hans Smeets, DLV Plant in Bostel

Foto: Henry Kuppen, Mill

De eikenprocessierups zorgt op veel plaatsen in Nederland voor enorme overlast. Met name in Gelderland en Limburg worden veel gezondheidsklachten gemeld. Het opzuigen van de nesten (foto boven) is momenteel de beste methode om de rupsen te bestrijden.

Foto: Henry Kuppen, Mill

Foto: Ruud Borkes, De Heurne

wat een verschuiving in het sortiment kan opleveren.

Welke maatregelen kunnen worden genomen als de rups is gesignaleerd?

Bij de aanwezigheid van de processierups kan op verschillende manieren worden gehandeld: niets doen, publiek waarschuwen, gebieden afsluiten, rupsen wegbranden of opzuigen en vroegtijdige bestrijding met biologische middelen. De keuze voor de maatregel hangt af van de mate van aanwezigheid van mensen, de omvang, de ernst en het stadium van de plaag, de hoogte van de te bestrijden bomen en de aanwezigheid van beschermde vlinders.

Hoe kunnen de rupsen momenteel het best worden bestreden?

De rupsen zitten nu in het vijfde en zesde stadium en beginnen zich te verpoppen. Bestrijding met een biologisch middel is effectief tot begin mei. Daarna zijn opzuigen en wegbranden de aangewezen methoden voor het verwijderen van rupsen en nesten. Op dit moment adviseert de expertgroep om de nesten te verwijderen door middel van zuigen. Het beste is om de nesten op te zuigen in een giertank gevuld met water. Omdat de eerste vlinders al in juli zullen verschijnen, wordt geadviseerd de nesten zo veel mogelijk vóór half juli op te ruimen om het aantal vlinders te beperken. Het wegbranden van nesten wordt afgeraden. Bij verbranden van de spinselnesten met een gasvlam in de open lucht komen de brandharen namelijk vrij. Het is zinvol om met het opruimen van de rupsen door te gaan nadat de vlinders zijn uitgekomen, omdat de brandharen in de oude nesten ook nog

voor overlast kunnen zorgen. Bovendien kan een gedeelte van de poppen in de oude nesten pas volgend jaar uitkomen.

Is er bij de bestrijding een taak weggelegd voor boomkwekers?

Waar rupsen in kleine boompjes vaak nog goed zijn te bestrijden, is voor de bestrijding in grote bomen geëigende apparatuur nodig. Omdat de capaciteit van de apparatuur vaak ontoereikend is op het moment dat de weersomstandigheden gunstig zijn om te bestrijden, wordt op verschillende plaatsen de hulp ingeroepen van laanboomkwekers. Deze hebben vaak grote blowerspuiten die metershoog in de boom kunnen spuiten.

Is de problematiek bekend bij de politiek?

Nu de volksgezondheid in sommige delen van het land in het gedrang komt, heeft het Limburgse kamerlid Ger Koopmans kamer vragen gesteld aan landbouwminister Gerda Verburg. Koopmans wil dat het gebruik van chemische bestrijdingsmiddelen zo snel mogelijk wordt toegestaan. Op dit moment is het in het kader van de Flora- en Faunawet beperkt toegestaan om de rups te bestrijden met chemische middelen. Voor boomkwekers zou zo'n beslissing met het oog op het behoud van het middelenpakket niet ongunstig zijn.

Wat kan er worden verbeterd in de strijd tegen de eikenprocessierups?

Vanuit verschillende kanten is er kritiek op Rijkswaterstaat, provincies en gemeenten dat er onvoldoende en te laat is ingegrepen. Diverse partijen lijken het erover eens te zijn dat de communicatie moet worden verbeterd. Als beheerders beter worden geïnformeerd en er meer ervaringen worden uitgewisseld, kunnen betere bestrijdingsresultaten worden geboekt. Ook het tijdig monitoren met feromoonvallen kan helpen in de strijd tegen de processierups. Momenteel heeft Sylvia Hellingman van Biocontrole de beschikking over een feromoon waarmee meer inzicht kan worden gekregen in het moment waarop en de plaats waar de vlinders hun eitjes leggen en de rupsen dus volgend jaar hun slag zullen slaan. ■

Wendy Venhorst

wvenhorst@hortipoint.nl

Dit artikel is samengesteld op basis van informatie van:
 ■ Hans Smeets, teeltadviseur laanbomen bij DLV Plant in Bostel.
 ■ Joke Fransen, voorzitter van de Expertgroep Eikenprocessierups en aanspreekpunt eikenprocessierups bij de PD in Wageningen.
 ■ Ministerie van Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit, www.minlnv.nl/eikenprocessierups.